

Найбільш чутливими до забруднення атмосферного повітря токсичними газоподібними речовинами та сполуками є липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.), клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia* L.), черемха звичайна (*Prunus padus* L.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), ялина європейська (*Picea abies* L.), які часто можна зустріти в зелених зонах та насадженнях міських систем.

Будь-яке забруднення навколишнього середовища урбанізованих територій спричиняє зміни у фізіологічних процесах рослинних організмів зелених зон міста, адже вони тісно пов'язані з усіма компонентами довкілля. А дослідження цих змін у рості, розвитку, фотосинтетичних та інших процесах в організмі рослин дає змогу визначити екологічний стан міської системи, ступінь та джерела її забруднення, що є суттєво важливим при визначенні найоптимальніших шляхів мінімізації негативного впливу господарської діяльності людини на урбанізовані території.

Список використаних джерел:

1. Дідух Я. П., Плюта П. Г. Фітоіндикація екологічних факторів. Київ : Наукова думка, 1994. 280 с.
2. Караванович, Х. Б., Глібовицька, Н. І. Здатність деревних видів акумулювати важкі метали в умовах нафтозабруднених ґрунтів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Т. 30, № 1. С. 83–87.
3. Никифоров В. В., Дігтяр С. В., Мазницька О. В., Козловська Т.Ф. Біоіндикація та біотестування : навч. посібник. Кременчук : Видавництво ПП Щенбатих О. В., 2016. 76 с.

КРЕМЕНЕЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ САД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОЛЬФАКТОРНОГО СПРИЙНЯТТЯ.

Ліснічук А.М. кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник,
Кременецький ботанічний сад

Екологічний простір має визначальний вплив на психічний стан людини. Такі психотерапевтичні інтервенції як терапія мистецтвом, природотерапія, ароматерапія сьогодні широко використовують екологічні чинники (як штучні, так і природні) для лікування психічних захворювань, депресивних станів та загального поліпшення настрою і працездатності людини [3]. В сучасному ритмі життя підвищуються психоемоційні навантаження на людину. Виникає об'єктивна необхідність у створенні умов для

відновлення фізичних сил і усунення стресових, психічних впливів суспільного середовища. Сучасний етап взаємодії природи і людини тісно пов'язаний з використанням природних ресурсів. Одним із видів природних ресурсів є інформативні, що являють собою сукупність впливів і даних, які сприймаються органами чуття, інтелектуально опрацьовуються та використовуються для задоволення багатьох потреб людини: біотичних, психічних, етнічних, трудових, економічних, соціальних та естетичних [1]. Хтось отримує задоволення від музики, театру, комусь більше подобаються спортивні змагання, когось захоплює краса природи, спів птахів тощо, тобто виникають емоції, які можуть сприйматися візуально, на слух, через запах, смак, а також через тілесні відчуття, отже надавати важливу емоційну інформацію про навколишнє середовище. Серед цього переліку важливе місце належить сприйняттю доквілля через запахи, адже вони мають величезний вплив на здоров'я людини. Про те, що ароматичні речовини можна використовувати для локалізації симптомів або навіть лікування захворювань, пов'язаних із порушенням роботи мозку, вчені заговорили на початку 2000-х. Потужний імпульс для розвитку цього напрямку в нейрофізіології дали результати масштабного дослідження функцій нюхових рецепторів, що приніс Нобелівську премію американцям Лінді Бак і Річарду Акселю в 2004 році. Їхні відкриття в подальшому дозволили розробити курси ароматичної терапії, які полегшують симптоми епілепсії, а також знімають багато видів тремору і нервового тону [4].

Ботанічні сади є одними з найкращих об'єктів, де природня інформація різних категорій має суттєвий позитивний вплив на стан здоров'я людини, зокрема психоемоційний. Територія Кременецького ботанічного саду володіє естетичним ресурсним потенціалом, адже характеризується різноманітними ландшафтами. Місцевість є унікальною та сприятливою для облаштування майданчиків відпочинку, створення цікавих експозицій рослин, прокладання екомаршрутів. Такі природні та антропогенні властивості території через свої виняткові і звичайні риси здатні викликати у людини різні позитивні емоції. Наші відвідувачі мають змогу насолоджуватися мальовничістю, гармонійністю та привабливістю пейзажів та панорамних картин, помилуватися чудовими експозиціями декоративних та оригінальних рослин, цікавими арт-об'єктами, поблукати алеями та стежками серед розкішної рослинності [2].

Залежно від вибору локації відвідувачам ми також пропонуємо зосередитися на запахах трав, лісу, квітів, плодів. В сучасній психотерапії активно використовується метод аромотерапії, адже аромати – невід'ємна частина нашого життя, а ольфакторна здатність є досить важливою в програмах релаксації та реабілітації. Термін ольфакторний (від лат. *olfactorius* - запашний, духмяний) позначає здатність сприймати приємні та неприємні запахи оточуючого світу, натуральні та штучні аромати.

З метою зосередження уваги на цьому аспекті в ботанічному саду створено «Сад ароматів», який є одним із видів лікувального сенсорного саду. В основі «Саду ароматів» – пряноароматичні рослини. В експозиції домінує рід *Mentha* L.: *M. piperita* L. та її форма «*Variegata*», *M. arvensis* L. *M. spicata* L. Решта рослин представлені 1-2 видами: *Artemisia dracunculus* L., *Calamintha nepeta* (L.) Savi., *Calendula officinalis* L., *Echinacea purpurea* (L.) Moench., *Fragaria vesca* L., *Houttuynia cordata* Thunb. *Hyssopus officinalis* L., *Lavandula angustifolia* Mill., *Lophanthus anisatus* Adans., *Melissa officinalis* L., *Micromeria serpyllifolia* (Bieb.)Boiss., *Monarda bradburiana* L.C.Beck, *Monarda menthifolia* Graham., *Nepeta cataria* L., *Nepeta grandiflora* Bieb., *Origanum vulgare* L., *Rosmarinus officinalis* L., *Ruta hortensis* Mill., *Salvia dolichantha* E. Peter, *Salvia officinalis* L. cv.Culinaria, *Satureja calamintha* (L.)Schur., *Schizonepeta multifida* (L.) BRIQ., *Symphytum officinale* L., *Thymus serpyllum* L..

Тут зорові образи відходять на другий план, поступаючись місцем нюху та дотику. Переважаюча зелена гама тонів, компенсується насиченими ароматами, які можуть змінюватися залежно від години доби і пори року, температури навколишнього середовища, освітленості ділянки. Пряноароматичні рослини здійснюють оздоровчий вплив на організм людини, виділяючи фітонцидні речовини, які характеризуються заспокійливою дією, а їхні цілющі властивості здатні запобігти багатьом хворобам. Систематичне перебування у такому саду покращує психоемоційний стан. Локація є однією з найбільш відвідуваних, улюбленою для екскурсантів, любителів фото та селфі.

Отже, дія запахів на підсвідомому рівні впливає на емоційну сферу та світосприйняття в цілому. Здатність відчувати запахи є невід’ємною складовою механізмів релаксації та виживання. Семе через них ми сприймаємо навколишнє середовище, покращуємо чи пригнічуємо свою працездатність, одержуємо естетичну насолоду.

Список використаних джерел:

1. Бучко Ж. І. Естетичні якості ландшафтів у контексті використання та збереження гуманістичного ресурсного потенціалу регіону: автореф. ... дис. канд. географ. наук : 11.00.01. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2022. 20 с.
2. Ліснічук А. М., Онук Л. Л. Ландшафти Кременецького ботанічного саду як об’єкти рекреаційно-туристичної діяльності. *Природоохоронні, екоосвітні, рекреаційно-туристичні аспекти сталого розвитку Розточчя* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку. Івано-Франковськ ; Львів : ЗУКЦ, 2018. С. 135–139.
3. Львовичкіна А. М. Екологічна психологія у постчорнобильську епоху : навч. посібник. Київ : Свічадо, 2003. 120 с.

4. Richard Axel and Linda Buck Awarded 2004 Nobel Prize in Physiology or Medicine.

ГІБІСКУС СИРІЙСЬКИЙ В КОМПОЗИЦІЯХ ПАРКУ КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА

*Лоєнко К.М., молодша наукова співробітниця відділу охорони природи
Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник*

Унікальним туристичним об'єктом Черкащини є пам'ятка садово-паркового мистецтва XVIII–XIX століття «Корсунь-Шевченківський парк» (далі – Парк), що входить до складу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника (далі – Заповідник). Однією з основних його функцій є рекреативно-оздоровча, яка передбачає відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, підтримку й зміцнення її здоров'я. Особливо це стало важливим роки пандемії *COVID-19* і під час дії воєнного стану. Адже куточки заповідного парку сприяють стабілізації психоемоційного стану відвідувачів.

Одним з критеріїв створення сучасних композицій Парку є забезпечення їх високої декоративності. Саме тому дендроколекція доповнюється видами красивоквітучих кущів керії японської *Kerria japonica* (L.), вейгели квітучої *Weigela florida* (Bunge) A.DC., дейції шорсткої *Deutzia scabra* Thunb. тощо. Літньої пори особливо барвистими є куточки, створені з використанням гібіскуса сирійського *Hibiscus syriacus* (L.).

Гібіскус сирійський *Hibiscus syriacus* (L.) – рослина родини Мальвові *Malvaceae*, роду Гібіск *Hibiscus* L. Це – листопадний кущ або невелике дерево висотою до 5–6 м. Листки – яйцеподібні або яйцеподібно-ромбічні з широкою клиноподібною основою. Квітки розташовані в пазухах листків, поодинокі. Найчастіше зустрічаються квіти білого, бузкового, рожево-пурпурового і фіолетового забарвлення, прості або махрові. Плід – коробочка, з волосками коричнево-іржавого кольору. Природний ареал: Мала Азія, Індія, Китай [1, с. 400].

Уперше гібіскус сирійський *Hibiscus syriacus* (L.) був висаджений на території Парку в 2013 році. Кущ мав висоту 0,8 м, забарвлення квітів – біле. Його передав Гусак Станіслав, працівник відділу охорони й пожежної безпеки Заповідника. Кущ був висаджений в розарії, поруч із палацом Понятовського, а в 2018 році пересаджений до будівлі історичного музею.

У 2018 році було висаджено кущі гібіскусу сирійського *Hibiscus syriacus* (L.) вздовж історичного музею. Посадковий матеріал отримано з приватних колекцій працівників